

23.01.2020

«Нобелівська премія в галузі фізики 2019 року – це абсолютний триумф фундаментальної науки»

Які наукові досягнення було відзначено Нобелівськими преміями в галузі фізики, в галузі хімії і в галузі фізіології та медицини 2019 року й чому незалежна Україна досі не має своїх нобеліатів? Якими важливими подіями у реформуванні національної наукової сфери запам'ятається рік, що минув? У якому стані нині перебуває українська наука та науково-популярна діяльність і чому для держави життєво важливо підтримувати розвиток досліджень? На ці й низку інших запитань в ефірі програми «Культура діалогу» телеканалу «UA: Культура» та програми «Новий ранок» радіостанції «Радіо НВ» відповів учений-фізик, популяризатор науки і відомий український блогер, старший науковий співробітник відділу фізичної електроніки Інституту фізики НАН України кандидат фізико-математичних наук Антон Сененко ([Національна академія наук України](#)).

<...> Українці часто пишаються нобелівськими лауреатами, який походять із наших теренів. Але що зробила наша держава для того, щоб у неї з'явилися власні нобеліати? Українській незалежності вже майже 30 років, і за весь цей час не було жодного періоду, коли наука користувалася б належною підтримкою державного та приватного секторів. Тобто у змаганні за нобелівські премії ми вже спізнались, але в Україні ще є фахівці світового рівня з тих галузей досліджень, за результати розвитку яких присуджено ці нагороди у 2019 році. Є першокласні космологи, біологи, матеріалознавці. Більшість із них успішно працюють у колаборації з іноземними колегами і добре відомі світовій науковій спільноті, не маючи вдома необхідних матеріальних ресурсів, обладнання, нормальних умов роботи. Щоб сподіватись у перспективі отримати нобелівську премію, слід вкладати великі кошти в дослідження вже зараз. Наука стала надзвичайно складною, і робити відкриття за допомогою підручних матеріалів на кшталт котушки та дротів, як на початку минулого століття, зараз неможливо. Потрібен спеціальний, нерідко високовартісний, інструментарій».

За словами Антона Сененка, вітчизняні вчені покладають великі сподівання на те, що у 2020 році нарешті повноцінно запрацює Національний фонд досліджень України, який на конкурсній основі фінансуватиме найбільш перспективні дослідницькі проекти. При цьому має зберігатись і зростати також базове – бюджетне – фінансування української наукової сфери: «Сьогодні відтік мізків із України – колосальний, «лава запасних» у нашій науці стає дедалі коротшою, і з часом, навіть якщо створюватимуться всі необхідні умови, замінити тих, хто виїхав або змінив сферу діяльності, буде ніким. Уряд уже двічі піднімав рівень мінімальної заробітної платні, не додавши одночасно коштів на її виплату в повному обсязі і не врахувавши рівня інфляції. Тому, наприклад, чимало установ Національної академії наук України вже не перший рік змушені працювати 4 дні замість 5-ти і продовжать цю практику у 2020 році.

Попри те, що держава, фактично, поступово знищує науку, наша активна наукова громадськість докладася всіх зусиль для просування інтеграції України до європейського та світового наукового простору. На реформу науки, котра триває вже близько 5-ти років, з бюджету не витрачено ні копійки. Багато вчених брали і досі беруть участь у цьому процесі на громадських засадах – надають експертні висновки, вивчають корисний зарубіжний досвід, напрацьовують нормативно-правову базу тощо. Але, звичайно, так не може тривати постійно. Потрібен, скажімо так, стартер, який дав би поштовх розвитку в Україні інноваційного бізнесу – потенційного споживача наукомісткого продукту, винаходів, розробок, технологій. Приватні інвестиції не є альтернативою державному фінансуванню, проте вони могли б надати вітчизняній науці відчутну підтримку, надзвичайно важливу на цьому непростому етапі її історії. Крім того, мене дуже дивує, що на 6-му році війни у нас відсутня структура – аналог американської DARPA [Defense Advanced Research Projects Agency], – котра цілеспрямовано й системно підтримувала б інноваційні розробки оборонного та подвійного призначення.

Нещодавно перед нашою наукою постала ще одна проблема, пов'язана з ухваленням у Європейському Союзі так званого «плану S»: якщо раніше наукові статті можна було читати за підпискою, а їх публікування було для авторів безкоштовним, то найближчими роками європейські фахові рецензовані журнали перейдуть у режим відкритого доступу, натомість витрати редакціям покриватимуть автори. Українські вчені, зі своїми зарплатами на рівні \$ 200-300, просто не матимуть на це грошей. Наразі єдиний вихід вбачається у поданні статей до американських видань, які залишать традиційну підписку.

На щастя, позитивну динаміку демонструє науково-популяризаційна діяльність, у якій, на мій погляд, відбувся «фазовий перехід» – від кількості до якості. Розвивається низка дуже цікавих проєктів на зразок «Днів науки», «Довколаботаніки» та «Ботаніка у кедах», а також нішеві Інтернет-видання – «Куншт», «Science Ukraine» та інші.

Отже, проблем дуже багато, та надія на їх вирішення є, поки в нашій країні ще працюють справжні науковці».

Більше дізнавайтеся за посиланнями:

<https://youtu.be/eOZWNY4sbsc> (телеканал «UA: Культура»)

<https://youtu.be/u1malxeAZk> (радіостанція «Радіо НВ»)